

FORMAREA COMPETENȚELOR FILOLOGICE: CONCEPT, SISTEM, PRAXIS

Maria ȘLEAHTIȚCHI, *Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova*

Rezumat: În comunicare se iau în discuție conceptul și practicile de formare a competențelor filologice în sistemul de instruire universitară. Sînt prezentate cele trei trepte ale formării universitare și se evidențiază specificul fiecăreia. Analiza se sprijină pe stipulările actelor reglatoare, elaborate de instituțiile de resort, și pe experiența de organizare a studiilor filologice de toate nivelele: licență, masterat, doctorat. În lucrare se propun soluții și recomandări ce au ca finalitate îmbunătățirea formării viitorilor filologi și profesori-filologi.

Cuvinte-cheie: *competențe, concept, sistem, praxis, plan-cadru, licență, masterat, doctorat, plan de studii, unități de curs, management educațional.*

Résumé: Dans la communication en question on aborde le concept et les pratiques de formation des compétences philologiques à l'université. On présente les trois étapes de formation universitaire et on met en évidence le spécifique de chaque étape. L'analyse est basée sur les dispositions des documents réglementaires, élaborés par les institutions compétentes, et sur l'expérience de l'organisation des études philologiques à tous les niveaux: licence, master, doctorat. Dans le travail on propose des solutions et des recommandations qui visent à améliorer la formation des futurs philologues et enseignants-philologues.

Mots-clés: *compétences, des concepts, des systèmes, la praxis, plan-cadre, licence, master, doctorat, le curriculum, les unités de cours, gestion de l'éducation.*

0. *Competențele, un subiect nou/vechi.* Înainte de expunerea unor idei despre formarea competențelor filologice în mediile educaționale universitare, vom preciza că folosim sintagma „competențe filologice”, pentru comoditate și în vederea economiei actului de comunicare, avînd în vedere două tipuri de specialiști: filologi (Domeniul 22. Științe umanistice) și profesori de limbă și literatură (Domeniul 14. Științe ale educației). Noțiune reactivată relativ recent, reintrată în lexicul la modă al științelor educației, *competența/competențele*, o componentă educațională tradițională, născută odată cu însuși fenomenul, a căpătat brusc o circulație ubicuă. Este folosită mult prea frecvent și adesea fără a-i fi înțelese sensurile și a-i potrivi adecvat contextul. Actele reglatoare, elaborate cu aproape un deceniu în urmă în registrul de provizorat, vizează și această dimensiune a formării profesionale. Citim în *Planul-cadru provizoriu pentru ciclul I (studii superioare de licență)*, aprobat prin Ordinul M.E.T.S., nr. 202 din 01 iulie 2005, că „la elaborarea planurilor de învățămînt pentru ciclul I (studii superioare de licență) se va urmări realizarea unui învățămînt centrat pe student. Dobîndirea cunoștințelor și competențelor definitorii pentru domeniul de studiu va fi completată de asigurarea formării practice adecvate a studenților prin accentuarea caracterului pragmatic al conținutului formativ al disciplinelor cuprinse în planul de învățămînt, precum și prin reorganizarea formei, a conținuturilor și a perioadelor aferente acestei componente a procesului educațional. Conținutul formativ al planului de învățămînt vizează finalitățile de studii: *cunoștințele („a ști”), capacitățile („a ști să faci”) și atitudinile („a ști să fi”)* și integrarea lor în competențe profesionale caracteristice viitorului specialist” [Plan-cadru]. Deducem de aici că prin entitatea „competențe” se subînțeleg și cunoștințele, și capacitățile, și atitudinile. „Competențele reprezintă o combinație dinamică

de *calități, abilități și aptitudini*. Cultivarea competențelor este scopul programelor educaționale. Ele vor fi formate în cadrul diferitor discipline/module și vor fi evaluate la diferite etape” [Plan-cadru]. Aceasta ar trebui să ne ghideze în activitatea noastră de realizare a finalităților planurilor și programelor de studii. Astfel, fiind cadre didactice ce formează viitorii specialiști pentru economia națională, vom avea grijă să dezvoltăm competențele de învățare, iar acolo unde lipsesc sau sînt la o etapă incipientă, să le formăm, să dezvoltăm competențe analitice, de formare a sintezelor, de comparare a două și mai multe fenomene și de a le aprecia critic, de a emite judecăți de valoare.

1. *Studiile universitare, studiul de masă*. Este din ce în ce mai evident că formarea universitară depinde în mod implacabil de calitatea formării individului în sistemul preuniversitar. Am reluat acest truism în ideea de a aminti o dată în plus că metodele de realizare a obiectivelor formării universitare sînt în strictă dependență de nivelul de instruire la treapta anterioară. Devenite în ultimii 15-20 de ani învățămînt de masă, studiile superioare, nu doar în Republica Moldova, trebuie să se adapteze unor condiții de start modificate în mare măsură. Extinderea masivă a învățămîntului superior a mișcat stacheta calității, cu părere de rău, precum era și firesc, pe linie descendentă. Astfel, la facultățile de filologie se înscriu adesea studenții care nu cunosc elementarele legi ale gramaticii, nu sînt în stare să rezume subiectul unei povestiri, nu au capacitatea de a depista ideile centrale ale unui text, au un nivel de cultură generală submediocru. În asemenea condiții, cadrelor didactice universitare le revine rolul dificil de a acoperi lacunele, și de a umple golurile educaționale ale etapei anterioare și de a construi în ritm alert un specialist, filolog în cazul nostru. Sarcinile suplimentare care revin volens-nolens universităților cauzează adesea handicapul și retardul sistemului educațional universitar, or, timpul fizic rezervat instruirii nu se dilată, iar sarcinile sporesc. De aceea, dacă la nivelul unei verigi de nivel secund prestatorii de servicii educaționale produc rabat, acesta se va resimți în mod inevitabil în etapele superioare și la nivelul sistemului în întregime. Conștienți de aceste lucruri, ar trebui găsite acele mecanisme și metode de activitate care, în regim susținut și eficient, ar putea acoperi lacunele existente, ar „netezi terenul” pe care s-ar putea forma temeinic un specialist bun în domeniul filologiei. Cea mai la îndemînă soluție ar ține de adaptarea planului de studii la cerințele timpului, ceea ce ar presupune introducerea unui *Curs practic (propedeutic) de limbă și literatură*, care ar deveni o treaptă obligatorie de acces la nivelul de pregătire necesară studiilor universitare și prin care s-ar asigura acumularea cunoștințelor și competențelor *sine qua non* instruirii în sfera filologiei. Aceasta ar fi precondiția instruirii viitorilor filologi.

2. *Cum înțelegem pregătirea licenței?* Instruirea filologică la *Ciclul I (studii superioare de licență)*, dincolo de rigorile generale pe care trebuie să le includă domeniul de pregătire, trebuie să aibă capacitatea adaptării la „materie” și „obiectul” instruirii, cu alte cuvinte, la nivelul de pregătire a studentului înscris la anul I. Pentru a stabili nivelul adevărat de cunoștințe al studenților la anul I e bine să se facă o testare complexă sau testări la disciplinele de formare profesională, precum sînt *Limba și literatura A* și *Limba și literatura B*. În funcție de rezultatele testării se vor stabili metodele de realizare a obiectivelor cursurilor universitare și mecanismul formării competențelor generale și profesionale.

Reperete esențiale ale procesului formării filologilor la *Ciclul I (studii superioare de licență)*: ar trebui să țină cont de:

- I. Formarea culturii generale necesară instruirii filologice:
 - a) aceasta presupune studierea *Limbilor clasice* (latina, greaca veche, slava veche), a *Filosofiei* sau *Istoria doctrinelor filosofice* (fără de care nu este posibilă instruirea eficientă în domeniul filologic), a *Logicii și Retoricii* etc.;
 - b) asigurarea cadrului culturologic, lingvistic și literar general pentru pregătirea filologică specializată, ce ar include studierea *Literaturii universale*, a unui curs precum ar fi cel de *Construcție* (politică, lingvistică, literară) *europenă*;
 - c) asigurarea unei susținute culturi informaționale și accesul la informații atît prin intermediul calculatorului, cît și prin intermediul cunoașterii a unei-două limbi de circulație europeană, mondială.
- II. Formarea studentului prin intermediul disciplinelor filologice fundamentale, precum sînt *Teoria limbii, Teoria literaturii, Psihologie și pedagogie generală* (pentru formarea profesorilor școlari).
- III. Cel de-al treilea nivel al instruirii, care se reduce în unghi și aprofundează dimensiunile specializării va include *Limba A; Literatura A* (în cazul mono-specialităților - limba și literatura de instruire) și *Limba și literatura B* (în cazul specialităților duble); *Didactica/ didacticile specializării/specializărilor* (în cazul formării profesorilor școlari).
- IV. Spre deosebire de cerințele planului-cadru, elaborat în conformitate cu principiile Procesului Bologna (despre care credem că au fost preluate și implementate într-o formulă exagerată, tel-

quelle-istă, de către instituțiile statului Republica Moldova), la nivelul Licență a formării universitare nu vom exagera în ce privește cantitatea cursurilor opționale, reducând rezonabil proporția lor față de unitățile de curs obligatorii. Cu părere de rău, propunerile *Planului-cadru provizoriu* mizau pe creșterea exagerată a numărului de ore opționale, în defavoarea cursurilor obligatorii. Spre exemplu, experiența pregătirii filologilor la Facultatea de Filologie pe parcursul a șase ani de zile a demonstrat ineficiența modelului sugerat de actul normativ aprobat în 2005. Spre exemplu, *Planul-cadru* prevede introducerea, începând cu anul II, a cursurilor opționale, iar la anul III (inclusiv pentru planul de studii cu 180 de credite), din cele 60 de credite rezervate anului de studii, 40 de credite ar trebui prevăzute cursurilor opționale, ceea ce face planul nefuncțional... Or, se știe că în anul terminal numai examenul de licență ocupă 5 credite, iar stagiilor de practică, cea de profesionalizare și cea de licență, le revine o bună parte din timpul prevăzut de orar... În legătură și cu aceste dezarticulări, credem că e cazul să fie regândit conceptul și statutul studiilor de licență.

Nivelul acestor studii ar trebui să presupună pregătirea generală universitară, inclusiv tatonarea unor posibile specializări care vor fi obținute, în urma unor studii aprofundate și eficiente, la *Ciclul II (studii superioare de masterat)*. Astfel, cursurile opționale incluse la acest nivel vor viza atât aprofundarea studiilor filologice, cât și deschiderile spre alte specializări, precum ar fi management (cultural, educațional), drept, filosofie, științele educației, psihologie etc.

În cele din urmă, vom atrage atenția supra organizării propriu-zise a studiilor. În vederea eficientizării și optimizării procesului de studii, managerii universităților, ai facultăților cu profil filologic, vor trebui să pună în aplicare abilitățile lor organizaționale pentru a face ca planurile de studii să fie operaționale pentru formări destul de diverse. În acest sens, am propune trunchi comun pentru prelegeri la toate cursurile de cultură generală (U) și cele fundamentale (F), precum și la o serie de cursuri opționale cu acoperire universitară, la care studenții vor forma serii a câte 100-150 de persoane, în funcție de capacitățile spațiale ale universității. Orele de seminar vor presupune orientarea parțială spre specificul fiecărei specialități, iar orele practice sau de laborator, care ar trebui să acopere 40% din totalul orelor rezervate cursului dat, vor asigura formarea competențelor profesionale solicitate de specialitățile la care s-au înscris studenții. Această schemă este funcțională pentru toate cursurile care au aderență la formare universitară și poate servi de model în ideea unei eventuale regândiri a managementului procesului de studii la toate facultățile universității. Eficiența acestui model mizează pe organizarea studiilor interdisciplinare, trans-facultate, trans-specialitate.

3. *Care este miza masteratului?* În condițiile de astăzi, obținerea studiilor de masterat sînt practic facultative. Oricîte eforturi ar face facultățile, motivarea studenților pentru obținerea studiilor de masterat este minimă. Ofertele de angajare în cîmpul muncii nu țin cont de prezența sau lipsa studiilor de masterat decît la angajarea în școala superioară și la studiile de doctorat, or, acestea constituie un procent foarte mic de oferte și nu contribuie la schimbarea mentalității eventualului beneficiar de studii de masterat. Mai mult decît atât, plasarea în cîmpul muncii organizată de către organisme de resort se face după studiile de licență și nu după cele de masterat, ceea ce constituie în viziunea noastră un gest inadecvat conceptului general de formare a specialistului de înaltă calificare. În „Regulamentul cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II” citim tocmai despre măsurile pe care le ia statul în vederea pregătirii specialiștilor de înaltă calificare: „Studiile superioare de masterat asigură:

- a) aprofundarea/specializarea într-un domeniu de formare;
- b) formarea specialiștilor performanți;
- c) dezvoltarea capacităților de cercetare științifică, ca o etapă premergătoare obligatorie pentru studiile de doctorat.

3. Orientarea studiilor de masterat poate fi:

- a) de cercetare, în scopul aprofundării într-un domeniu științific;
- b) de profesionalizare, în scopul formării/consolidării competențelor profesionale într-un domeniu specializat” [Regulamentul].

Astfel sînd lucrurile, masteratul ar trebui să contribuie la obținerea specializărilor, după care absolventul trebuie să intre în cîmpul muncii prin concurs și cu drepturi depline. Calificarea masterului trebuie să asigure o treaptă superioară atât din punctul de vedere al competențelor, cât și, în consecință, al posibilităților de a obține un loc de muncă mai calificat și cu impact economico-financiar sporit. De aceea, credem că anume la nivelul studiilor de masterat trebuie incluse cursurile de aprofundare în domeniu, cele care, din lipsă de experiență și viziune, au fost incluse în planurile de studii la licență, în mod special cu girul cursurilor opționale. Sistemul de formare la masterat trebuie să-și restrîngă aria

cursurilor de cultură generală și fundamentală și să se deschidă preponderent spre specializări și practici, unde formarea competențelor și dexterităților profesionale vor constitui o preocupare dominantă.

4. *La ce bun un doctorat?* Studiile de doctorat devin, după modelul țărilor dezvoltate, cea de-a treia, și ultima, treaptă de formare universitară. Cea mai înaltă calificare a studiilor universitare asigură, în chip firesc, implicarea într-un domeniu de activitate de nivel superior care se regăsește, de regulă, în școala superioară și în cercetare. Asta nu înseamnă însă că deținătorii titlului de doctori în filologie nu pot fi angajați în alte sfere ale economiei naționale. Ceea ce trebuie să devină normă este angajarea în universități a personalului doar în funcție de calificarea obținută prin susținerea tezei de doctor. Aceasta este o condiție de start după care poate urma angajarea în domeniul instruirii și cercetării de cel mai înalt nivel și care asigură producerea celor mai calificate rezultate ale domeniului. Astfel, competențele obținute în urma studiilor de doctorat trebuie să-i asigure deținătorului acestei diplome angajarea într-un domeniu de activitate în care competitivitatea îi vor asigura succesul.

5. *Ce ar mai trebui făcut?* Parcurcând schema generală a sistemului descris anterior urmează să ajustăm conținuturile materiei de studiu, să stabilim obiectivele operaționale în vederea asigurării competențelor prevăzute de treptele fiecărei etape a sistemului. Să le punem în coerență. Dacă sistemul este văzut și înțeles ca un puzzle, ca sertare ale unui fagure, ceea ce nu necesită un efort intelectual atât de mare, cel mai important moment ține de cu ce se vor umple aceste sertare și cum vom pune în mișcare acest mecanism în vederea asigurării finalității/finalităților scontate. Aici rolul organismelor din nivelele superioare ale managementului universitar, inclusiv Ministerul, devine unul central. Ceea ce ar trebui făcut e, după elaborarea principiilor sistemului, delegarea către universități, facultăți, catedre a obligațiilor de completare a conținuturilor și de elaborare a mecanismelor de realizare a obiectivelor formative. După care trebuie să urmeze monitorizarea obligatorie a funcționării sistemului. Dacă monitorizarea, ritmică, nu se va produce, sistemul riscă să se întineze cu iresponsabilitate și trivialitate.

6. *Ce nu ar mai trebui făcut?* Nu trebuie făcută „caluparea” sistemului. El trebuie aerat și articulat eficient. Planurile noi de studii (din 2005) s-au întocmit după principiul introducerii unui calup în alt calup. Am obținut un mecanism asemănător patului lui Procust. Conținuturile vechilor planuri de studii de 5 ani au fost forțate în schemele unui plan de studii de 3-4 ani și efectul a fost de sufocare. Conceptul și mecanismul planurilor de studii de toate nivelele (licență, masterat, doctorat) trebuie dezasamblate și remontate, ținându-se cont de faptul că acestea sînt trei părți componente ale unui sistem unic, care trebuie să devină funcțional.

Bibliografie:

1. **Plan-cadru provizoriu pentru ciclul I (studii superioare de licență)** // http://edu.md/?lng=ro&MenuItem=6&SubMenu0=1&SubMenu1=3&article=inv_superior/plan_cadru_invsuperior_licenta
2. **Regulamentul cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II** // <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=326588>